

УДК: 793.35:947.7-25"1960/1990"

Дуса К. Л.

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК КЛУБНОЇ КУЛЬТУРИ У РАДЯНСЬКОМУ І ПОСТРАДЯНСЬКОМУ КИЄВІ (1960–1990-ті рр.)

У статті проаналізовано історію зародження клубної культури Києва у добу «відлиги» і її розвиток і подальше оформлення наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр. Як приклад розглянуто кийські рок-клуби: зокрема, специфіку їхньої взаємодії з радянською владою, впливи молодіжних субкультур на становлення цих клубів і особливості прилаштування до міського простору Києва.

Ключові слова: клуби, Київ, молодіжні субкультури.

Феномен клубного життя в Києві, як і в інших містах колишнього Радянського Союзу, є доволі новим явищем. Лише після розпаду Радянського Союзу на початку 1990-х рр. суспільства новоутворених на його уламках держав взялися засвоювати навички так званої *consumer culture*, саме тоді, коли консюмеристське суспільство на Заході вже дало тріщини і було визнано негативні наслідки консюмеризму [12]. Протягом 1990-х рр. у Києві, як і в інших великих пострадянських містах, відбувається низка процесів, що сигналізують про появу нового нічного режиму життя міста: з'являється нічне освітлення (вітрини, реклама, вулична ілюмінація), виникають заклади безперервного обслуговування, телеканали стають цілодобовими і, нарешті, виокремлюється модна молодіжна публіка, якій притаманний нічний спосіб життя [9]. Тоді ж у містах, як гриби після дощу, виникають різноманітні клуби.

У цій статті пропоную звернутися до початків зародження клубної культури Києва: від перших спроб у 1960-х рр. і до спалаху клубного життя наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр., пов'язаного із популяризацією рок-музики і поширенням молодіжних субкультур.

Становлення клубної культури Києва з 1960-х рр.

Після XX з'їзду КПРС 1956 р. в Радянському Союзі розпочався короткий період послаблення контролю, так звана відлига. Позитивні очікування людей посилювалися, коли у 1961 р. на XXII з'їзді КПРС було проголошено нову програму партії, яка обіцяла, що вже за 20 років Радянський Союз «наздожене і пережене» США в усіх галузях, тоді ж очікувалось настання ери комунізму. Саме під прапором цих утопійних очіку-

вань проходять 1960-ті рр., вважають П. Вайль і О. Геніс [1, с. 12–13].

Проте вже у 1962–1963 рр. чітко окреслюються межі свободи в культурному житті: лунає критика абстрактного мистецтва під час виставки у Манежі в Москві, творчості Бориса Пастернака і Віктора Некрасова. На тлі цих процесів у музичному житті Києва 1960-х рр. спостерігається деяке поживлення.

Як відомо, в Радянському Союзі склалися особливі відносини між владою і культурою. До останніх років існування СРСР влада (уособлена партією) займала надто активну позицію, втручаючись у культурні процеси, говорячи від імені публіки (робітничого класу). Метою такої експансійної політики було те, що Дж. Макгайган називає «окультуренням мас» (*enculturing the masses*) [15, р. 53–59]. Від 1920-х рр. «маси» нібито потребували культурного виховання: їх треба було привчити не лише до зразків «серйозного» мистецтва, музики і літератури, а й до базових норм «культурної поведінки». Звідси – постійний нагляд і контроль за сферою культури, цензура, захист публіки від згубних впливів «буржуазної культури».

Перш ніж перейти до обговорення клубної культури Києва 1960–1990-х рр., варто згадати про специфічне значення самого поняття «клуб» у цей період. У той час «клуб» у музичному контексті асоціювався з сільськими клубами. Якщо у місті хтось згадував, що був у клубі, всі розуміли, що ця особа щойно приїхала від бабці-діда у селі, відвідавши місцевий центр дозвілля. Окрім того, існували клуби як творчі об'єднання молоді. Далі, говорячи про клубну культуру, йтиметься про клуби в ширшому значенні, як про місця приватні і публічні, де звучала музика і була можливість танцювати.

На початку 1960-х рр. у Києві було створено перший молодіжний клуб МК-62, в якому також було кілька музичних секцій (джазова і біг-біту). Клуб, звісно, контролювали й очолювали представники комсомольської організації. Існував клуб у приміщенні кафе «Мрія», що розташовувався навпроти Володимирського собору. Протягом 1967 р. тут відбулося два фестивалі біг-біту, які виявили велику кількість українських, в тому числі київських, груп і зібрали чимало відвідувачів. Олексій Коган згадує кафе «Мрія» як перший київський джаз-клуб, де у 1960-х рр. грали київські джазові музиканти [8]. Апофеозом клубного життя Києва став всесоюзний фестиваль біг-біту 1968 р., який відбувся у приміщенні актової зали Головоштамту. До участі у цьому фестивалі зголосилося 30 київських груп [2].

Проте це нібито вільне й активне музичне життя в Києві (як і в усій країні) тривало недовго. Короткий час організацією концертів займалися госпрозрахункові громадські організації, але вже до початку 1970-х рр. були заборонені аматорські групи. Їхня діяльність була можливою лише «під дахом» і в складі певних закладів (філармонії, театри, університетські будинки культури), а також організацій («Укрконцерт», республіканське телебачення). За спогадами сучасників, публічними місцями, де на початку 1970-х рр. можна було насолодитися виступами місцевих груп, були Київський художній інститут, який організовував найкращі вечірки для студентів, будинок культури КПІ, а також Київський Молодий театр [8].

Погіршення ситуації в культурному житті Києва від початку 1970-х рр. було пов'язано із ситуацією в країні загалом. Стало очевидним, що будь-які прояви вільнодумства, навіть у тих обмежених рамках, як було до цього часу, толеруватися більше не будуть. В УРСР змінилося партійне керівництво: поміркованого П. Шелеста на посту першого секретаря ЦК КПУ змінив противник будь-яких проявів національної самобутності В. Щербицький. З цього часу розпочалась кампанія проти дисидентства і «українського буржуазного націоналізму». Саме під таким формулюванням критикували групи, в репертуарі яких були українські пісні («Еней», «Березень») [2]. У політичному і культурному житті країни аж до 1985 р. тривав період так званого застою, що позначився репресіями, русифікацією, а в музичному житті – засиллям естрадної музики.

Ще одним місцем у Києві, де у ті часи експериментували з музичними виступами, були ре-

сторани. Якщо до певної години в ресторани ще не збиралися відвідувачі, але вже були музиканти, останні влаштовували неофіційне «перше відділення», де грали, наприклад, джазову програму [8]. Таке, зокрема, відбувалося у київських ресторанах «Столичний» і «Дубки».

У 1987 р. у країні проголошено політику «гласності», а також дозволено приватне підприємство. Якщо в політичній сфері риторика перебудови зіткнулася з великою кількістю проблем, то в сфері культури, особливо молодіжної, починається справжній бум. До країни линує потік інформації про нові музичні тенденції. У цей же час з'являється велика кількість прибічників «неформальних рухів». Усі ці процеси уможливили появу в Києві клубної культури в сучасному розумінні.

Проте, незважаючи на проголошену гласність, протягом другої половини 1980-х рр. комсомольське керівництво й надалі контролювало музичне життя, вимагаючи від груп узгодження репертуару («литовка» текстів) як умови для дозволу на публічний виступ.

Основними майданчиками, де збиралася молодь послухати музику наприкінці 1980-х рр., були будинки культури університетів (найпопулярніші – ДК Київського інституту інженерів цивільної авіації, Інституту іноземних мов і КПІ). Кілька музичних акцій, що зібрали неймовірно велику кількість відвідувачів, відбулося у ДК Дарницького вагону-ремонтного заводу, що розташований в одному з найбільш індустріальних і незручних, з огляду на транспортну розв'язку, місць. Ці події організовувалися ще й взимку, що, тим не менше, не спиняло величезної кількості охочих взяти участь у музичних подіях [7].

Долучення до творення клубної культури кінця 1980-х рр. через участь у рок-вечірках, організованих у різних ДК, стало можливістю заявити про свою естетичну позицію, часто досить агресивну і, безперечно, відмінну від позиції, якої дотримувалася більшість населення, вихована в межах радянської ідеології. С. Торнтон, говорячи про особливості музичних субкультур, особливо наголошує на тому, що вони здатні зруйнувати багато відмінностей, як-от гендерні, сексуальні, соціальні, расові, окрім однієї – вікової. Музика і є чи не основним визначником молодіжних субкультур, а відвідування клубів, особливо в нічний час, є способом протистояння батьківському контролю, формою звільнення від «тиранії дому» [18, р. 15–18]. Саме в період кінця 1980-х – початку 1990-х рр. цей елемент протесту проти ідеології і смаків покоління батьків проявлявся у молодіжній музичній культурі

найяскравіше. У молодих людей вперше з'явилась можливість відкрито заявити про свої «неформальні» музичні смаки, проявити свою естетичну позицію через зовнішній вигляд – багато хто робив це спеціально для того, «аби позлити батьків» [6].

З огляду на вищесказане, період кінця 1980-х – початку 1990-х рр. можна вважати поворотним моментом у становленні клубної культури Києва, а рок-музику – тим напрямом, який став найвпливовішим для формування нового пострадянського покоління молоді. Б. Боймерс у книзі про поп-культуру Росії зазначає, що багато клубів стали логічним продовженням андерграундових рок-рухів кінця 1980-х [5, с. 337–338]. Тому далі детальніше зупинимось саме на історії рок-клубів Києва.

Виникнення київських рок-клубів

Рок-музика була відома киянам із записів ще до 1980-х рр. Також існували місцеві групи, що грали музику, яку можна було кваліфікувати як рок, проте лише з 1986 р. рок став «дозволеною» музикою. На XXVII з'їзді КПРС одна з постанов доручала комсомольській партії роботу з молоддю. Тоді ж рок-музика визнавалась важливим інструментом впливу на молодь. Тому комсомольське керівництво опинилось у непростій ситуації, яку іронічно описує Тетяна Єжова, знакова особа у популяризації рок-музики в Києві:

«З одного боку, концерт їм проводити треба, тому що вони працюють з молоддю, а з іншого боку – страшно, бо ніхто не знає, що на цьому концерті може відбутися, адже і люди якісь неадекватні, і пісні у них неадекватні, і все – якесь неадекватне. А працювати з молоддю треба – і нема на це ради» [7].

З огляду на цей контекст, створення першого київського рок-клубу «Кузня» у 1986 р. можна розглядати як досить кон'юнктурний крок. Під клубом все ще розуміли певне творче об'єднання, яке контролювалося комсомольською організацією. О. Кушнір у книзі «Золоте підпілля» в такий спосіб охарактеризував київський рок-клуб:

«Незважаючи на локальний ажіотаж навколо перших акцій, хорошого там було небагато: за рідкісним винятком півтора десятки груп орієнтувались на несвіжий хард-рок [...] і рідкуватий глем [...] з вбивчими текстами про перебудову. Випадаючий з загального інваріантного ряду “Колезький асесор” регулярно поливався брудом на сторінках комсомольської преси і в даному контексті виглядав істотою інородною» [3, с. 46].

Київський рок-клуб був надзвичайно формалізованим об'єднанням, для вступу до якого необхідно було заповнити анкету, учасники мали платити членські внески. Розміщувався рок-клуб у ДК заводу «Більшовик», там було керівництво, проходили збори, відбувалися прослуховування. Незважаючи на всю радянськість цієї організації, музиканти прагнули потрапити до складу рок-клубу, адже кожна пісня, щоб бути допущеною до виконання на публіці, мала пройти «литовку», отримати цензорську візу, яка гарантувала, що в тексті пісні нема нічого крамольного, і участь у рок-клубі давала змогу музикантам з меншими проблемами отримати дозвіл на виступ [7].

Ще одним напрямом діяльності рок-клубу було проведення виступів і фестивалів рок-груп. Такий фестиваль було організовано на відзначення першого року існування рок-клубу. Серед присутніх глядачів провели опитування і кращими визнали групу «ВВ», яка тільки-но приєдналася до рок-клубу і стала переможцем, не давши жодного концерту, організованого рок-клубом. Це було проти правил, тому перше місце «ВВ» поділили з «ветераном» рок-клубу групою «Едем» [7].

Довго об'єднання на таких засадах проіснувати не могло, і вже на другому році відбувся розкол серед груп-учасниць, частина з яких вийшла з рок-клубу, утворивши нове об'єднання «Рок-артіль». Основним майданчиком для виступів груп з «Рок-артілі» на 1988 р. став Концертно-танцювальний зал Голосіївського парку [7]. Зважаючи на розрив з рок-клубом, це виглядало майже символічним, оскільки нове місце було на протилежному від ДК «Більшовик» кінці Києва.

Створення музичних об'єднань, що проводили музичні заходи в Києві, супроводжувалось ще кількома феноменами, які ставили собі завдання формувати молодіжну музичну громаду. По-перше, йдеться про видання незалежних, а тому таких, що виходили у форматі самвидаву, музичних журналів. Найцікавішим з тогочасних проєктів був журнал «Гучномовець», що виходив з 1988 по 1991 р. Окрім оглядів музичних подій Києва, досягнень «Рок-артілі» й інтерв'ю, у журналі друкували сатиричні огляди і критичні замітки. По-друге, активізується так звана «Балка» – щотижневий збіговиська продавців (за тогочасною лексикою – «спекулянтів») «музичної продукції»: платівок, дисків, значків, плакатів тощо. Наприкінці 1980-х «Балка» ще не має постійного місця і час від часу стає жертвою міліцейських рейдів, але, водночас, є місцем соціалізації київських рокерів, представників молодіжних субкультур, де вони могли не лише знайти

потрібну їм «музичну продукцію», а й поспілкуватися з однодумцями. Ці процеси – виникнення багатьох майданчиків, на яких звучала музика, створення музичних видань і поява місця регулярних щотижневих зборів музичної громади Києва – сигналізували про появу своєї публічної сфери – відкритої спільноти, яка мала можливість вільно висловлювати свої критичні судження і не лише щодо музики.

Важливо зазначити, що місця, де відбувалися музичні події, сприймалися владою наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр. як потенційно небезпечні. Вони, насправді, іноді ставали місцями конфліктів з тими, кого неформали називали «дітьми пролетаріїв». Останні приходили на рок-події спеціально для того, щоб зініціювати бійку з «волохатими». Щоб припинити «непорядки», адміністрація закладів, де відбувалась подія, могла несподівано відключити світло в приміщенні [7].

Музичні клуби в традиційному розумінні виокремлюються вже на початку 1990-х. До цього часу музичні події організовувалися то там, то тут і аж ніяк не на регулярній основі. Попит на музичні події був високим, на відміну від пропозиції. Для людей не важливо було, хто виступав і де, достатньо було сказати, що десь будуть грати рок (байдуже, який саме), щоб зібрати натовп. Тобто, ситуація дозріла до того, щоб почали з'являтися музичні клуби як місця для регулярних зборів музичної тусівки. Водночас, з боку зацікавленої публіки лунали доволі специфічні пропозиції щодо того, як би мали функціонувати рок-клуби в Києві. Очевидно, що в своїх пропозиціях людина виходила з радянського бачення клубу, який мав нести «світло знання» у маси. На сторінках газети «Вечірній Київ» за 26 жовтня 1988 р. читаємо такого листа-пропозицію від В. Остапенко, який спочатку скаржиться на загальну низьку рок-освіту населення, в чому його переконав фестиваль «Зірки року-88», який провадився на стадіоні «Динамо»:

«Я вирушив туди в надії почути рок, але виявилось, що це був фестиваль радянського панк-року, причому не кращої якості. Якщо б завчасно з афіш можна було дізнатися, що приїжджають на гастролі панк-рокові групи, то я б туди не пішов – панк-рок мені не подобається [...]. Так от, з метою підвищення музичної культури молоді необхідний високопрофесійний рівень просвітництва, інформування – щоб рокери відрізняли той же “гард-рок” від “панк-року”, а “геві-метал” від “барок-року” і “летін-року”» [4].

Громадянин Остапенко також пропонує створити рок-клуб, члени якого збиратимуться раз

на один-два тижні. Членами клубу зможуть бути тільки «справжні любителі й цінителі рок-музики», що буде визначатися анкетною з «виключно музичними і моральними» питаннями. Пропозиції ж щодо засад функціонування клубу звучали суто по-радянськи:

«На кожному засіданні лектор (член клубу), що *глибоко* володіє знаннями в тій чи іншій галузі року, проводить лекцію про творчість якоїсь групи чи про якийсь музичний напрямок з демонстрацією відеокліпів, слайдів й програванням пісень. По закінченню лекції, його доповнюють члени клубу [...] Після обговорення *протягом години-півтори* любителі рок-музики спілкуються, обмінюються касетами, значками, плакатами, фотографіями. Рада клубу підтримує зв'язок з комсомолом, торгівлею, базами. Члени клубу *в абонементному порядку по черзі* забезпечуються чистими касетами, дефіцитними грамплатівками, фотографіями й плакатами» [4].

Як бачимо, в головах у людей все ще було вкорінене радянське бачення клубів, які не мислились без зв'язку з комсомолом, без прив'язки до просвітництва, моралі, а також справедливого розподілу матеріальних дефіцитних благ. З цього пасажу стає очевидним, що всі культурні процеси, в тому числі клуби, мислилися в рамках дискурсу «окультурення мас».

На фоні таких уявлень про місця соціалізації «справжніх рокерів», у Києві починають функціонувати рок-клуби на постійній основі – вже не як об'єднання музикантів, а як місця, куди могла прийти публіка. Наприклад, у ДК «Буревісник» невеличкий репетиційний зал було перетворено на місце щотижневих виступів молодих груп і збору рок-тусівки. Вхід був платний. Ще одним нововведенням було те, що тут поставили столики і можна було пити каву. На продаж алкоголю в подібних місцях усе ще дозволу не було. Першим «справжнім» рок-клубом стали «Інтонатії», що виростили з репетиційної точки в одному з гуртожитків КПІ. Трохи згодом, справу «Інтонатій» продовжив клуб під назвою «Барви» [6]. Незважаючи на невелике приміщення і погану акустику, тут від початку 1990-х регулярно відбуваються музичні події – виступити у «Барвах» прагнули багато нових груп, яким надавалась така можливість.

Отже, рок-клуби від початку 1990-х рр. знаходять свою нішу в житті Києва, а вже протягом 1990-х виникає ціла низка рок-клубів зі щоденною програмою і своєю публікою. Щоправда, в цей же період, рок-музика втрачає позиції «молодіжної музики» на користь інших музичних напрямів, і рок-клуби в Києві маргіналізуються.

Неформальні «клуби» субкультур: приклад київських металістів

Оскільки представники субкультур відіграли не останню роль у становленні клубної культури, коротко звернемось до їхньої присутності в Києві. Від кінця 1970-х рр. субкультури перебувають у фокусі соціологічних і культурологічних досліджень. Рамку для подальших рефлексій свого часу була задана представниками Бірмінгемського центру сучасних культурних студій, з якими пізніше сперечалися наступні покоління дослідників, зокрема С. Торнтон і Д. Магглтон [14; 16–18].

До 1980-х рр. у Радянському Союзі змінилося не так багато субкультур. Перша з них, «стиляги», з'явилась у післявоєнний час і вже у 1960-ті рр. поступово зникла. Ще однією, досить помітною у Радянському Союзі субкультурою були гіпі. Хоча самі радянські гіпі ведуть відлік свого існування з 1967 р., помітним цей рух стає лише у 1980-х рр. [10, с. 39–40]. До того часу більш відчутними були стилістичні впливи культури гіпі на молодіжну культуру – в одязі, зачісках, музиці. Хоча в Києві рух гіпі не був таким активним і помітним, як у Львові, тут також були місця, де регулярно збирались тусівки гіпі. Влітку місцем зустрічі був так званий «Бермудський трикутник» – трикутний сквер на Львівській площі, де, розсівшись по лавках, вони грали на гітарах і співали. Іншим популярним місцем зборів була так звана «Труба» – перехід метро під Жовтневою площею (нині – Майдан незалежності) [5].

За браком клубів, місцями зборів *underground*-тусівок довгий час лишались численні кафе в центрі міста: кафе «Морозиво» навпроти Бессарабського ринку, «БеЖе» на Великій Житомирській, «Зустріч» на Прорізній, «Кава по-східному», «Кобза», «Париж» і «Російський чай» навпроти Музею Леніна. Тут можна було не лише випити чаю чи кави, а й поспілкуватися у колі однодумців, навіть покритикувати режим, що стало можливим лише наприкінці 1980-х рр.

Протягом другої половини 1980-х рр. молодіжні субкультури утворюють свого роду надструктуру, так звану «Систему», зі спільними елементами світогляду, своїм сленгом, атрибутикою, організацією простору, способом життя тощо [10]. Найбільший вплив на «Систему» справили такі субкультури, як гіпі, панки, металісти, індіаністи, растамани.

Як приклад розглянемо тусівку металістів Києва, яка була однією з найактивніших субкультурних груп, присутніх і на концертних майданчиках, і у публічному просторі міста. Саме

на період 1980–1990-х рр. припав розквіт геві-метал не лише в колишньому Радянському Союзі, а й у світі. Металісти брали чи не найактивнішу участь у музичних подіях Києва цього періоду. Бути металістом означало робити виклик суспільним нормам. Музика, яку вони слухали, вже була викликом порядку, окрім того, металісти привертали увагу своєю зовнішністю – чорний одяг з демонічною символікою, хлопці з довгим волоссям. Пліч-о-пліч із захопленням музикою геві-метал ішло зацікавлення магією і окультизмом, оскільки саме наприкінці 1980-х рр. перевидають заборонені до того часу книги, зокрема, гордістю металіста могла стати «Практична магія» Папюса [6].

«Регулярних» музичних клубів на початку 1990-х рр. не було, тож металісти організували своє клубне життя в кілька способів. Для тих, хто хотів взяти участь у музичній події, шлях був стандартним для того часу: початківці могли виступити на малих майданчиках (шкільні концерти, районні клуби), вже відомі групи мали можливість з'явитись на більших міських сценах (вище згадані будинки культури університетів). Більш неформальним способом організувати клубне життя виявилась постійна тусівка треш-металістів у ботсаду біля метро «Університет». На ці зібрання регулярно сходилося від 5 до 50 людей [6]. Тут важливу соціалізуючу функцію відігравав алкоголь (пиво), який, нагадаємо, на музичних подіях і в нечисленних клубах тоді не продавали і не дозволяли приносити. Іноді на зібрання приходили представники інших субкультур, наприклад панки, які били порожні пляшки, чим викликали незадоволення трешерів [6].

З часом кількість субкультур у Києві збільшилась, як і місця соціалізації представників цих груп. Поряд із зібраннями у публічних місцях Києва, неформальні групи організують вечірки у деяких клубах міста.

Музичні клуби є новим явищем для Києва – їх виникнення пов'язують з початком 1990-х рр. Та за ближчого ознайомлення стає очевидним, що клубна культура в місті існувала і до цього часу, розгортаючись навколо музичних подій, що від 1960-х рр. організувались у будинках культури навчальних закладів, заводів і установ. Переломним моментом в історії київських клубів став кінець 1980-х рр., коли разом зі зміною політичного курсу активізувалося музичне життя молоді, зокрема, молодіжних субкультур. Незважаючи на розмаїття музичних напрямів,

найуспішнішими і найпоширенішими у Києві того часу стали рок-клуби, а найпомітнішою в місті субкультурою на якийсь час стали

металісти. Аж до того часу, коли на початку 1990-х рр. їх почали витісняти інші різновиди клубів і молодіжних тусівок.

Список літератури

1. Вайль П. 60-е. Мир советского человека / П. Вайль, А. Генис. – М. : НЛЮ, 1998. – 359 с.
2. Євтушенко О. Легенди химерного краю. Українська рок-антологія / О. Євтушенко. – К. : Автограф, 2004. – 280 с.
3. Кушнир А. Золотое подполье. Полная иллюстрированная антология рок-самиздата 1967–1994 / А. Кушнир. – Нижний Новгород : Деком, 1994. – 367 с.
4. Остапенко В. Воспитывать музыкальную культуру / В. Остапенко // Вечерний Киев. – 1988. – 26 октября.
5. Манчук А. Диссиденты позавчашнего дня / А. Манчук, Н. Полищук // Газета по-киевски. – 2007. – 4 июля.
6. ОА. – Інтерв'ю: Дзюба Михайло. – 20 червня 2013.
7. ОА. – Інтерв'ю: Єжова Тетяна. – 4 червня 2013.
8. ОА. – Інтерв'ю: Коган Олексій. – 29 травня 2013.
9. Пензин А. Индустрия ночи [Электронный ресурс] / А. Пензин // Критическая масса. – 2004. – № 2. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/km/2004/2/pen14-pr.html>. – Заглавие с экрана.
10. Щепанская Т. Система: Тексты и структура субкультуры / Т. Щепанская. – М. : ОГИ, 2004. – 286 с.
11. Beumers B. Pop culture Russia! Media, Art and Lifestyle / B. Beumers. – Santa Barbara : ABC-Clio, 2005. – 399 p.
12. Featherstone M. Consumer Culture and Postmodernism / M. Featherstone. – Los Angeles : Sage Publications, 2007. – 164 p.
13. Fürst J. Stalin's Last Generation. Soviet Post-War Youth and the Emergence of Mature Socialism / J. Fürst. – Oxford : Oxford University Press, 2010. – 391 p.
14. Hebdige D. Subculture, the meaning of style / D. Hebdige. – London : Methuen, 1979. – 195 p.
15. McGuigan J. Culture and the Public Sphere / J. McGuigan. – London ; New York : Routledge, 1996. – 220 p.
16. Muggleton D. Inside Subculture: Postmodern Meaning of Style / D. Muggleton. – Oxford ; New York : Berg, 2002. – 198 p.
17. Resistance through Rituals: Youth Subcultures in Post-War Britain / eds. S. Hall, T. Jefferson. – London ; New York : Routledge, 1991. – 287 p.
18. Thornton S. Club Cultures Music, Media and Subcultural Capital / S. Thornton. – Wesleyan University Press, 1996. – 191 p.

K. Dysa

ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF CLUB CULTURES IN SOVIET AND POST-SOVIET KYIV: 1960s–1990s

Although music clubs became a usual part of Kyiv's everyday life only in the 1990s, one can still trace the development of club cultures in the city since much earlier times. With a closer study of this phenomenon it becomes clear that the club culture had existed in the city well before the 1990s, evolving around music events that had been organised since the 1960s. At first the experiment with music clubs in the city where jazz and big-bit music was played proved to be successful. However, the atmosphere of the places was too frivolous for the taste of authorities, and with the change of the political course in the 1970s, the cultural politics was also turning back, so all these clubs ceased to exist. The club cultures of the 1970s–early 1980s only functioned in the form of 'kvartirnik' and informal gatherings of young people in such public places as streets and cafes.

The end of the 1980s became a turning point—then, along with yet another change in the political course towards openness and democracy, experience of music gatherings in the life of youth, in particular of youth subcultures, became more intensive. The first “official” rock club was established in 1986. This club was under the control of the Comsomol organization, but despite this fact many rock groups sought to become members of this club, because it was the only opportunity to easily get an official permission to play for public. After 1988 the party control over culture grew weaker, and rock clubs were mushrooming all over the city in public places, such as Houses of Culture of educational institutions, factories, and various establishments. Rock clubs used to be the most successful and widespread in Kyiv. However, after the early 1990s, music clubs of other music formats took over and gradually pushed away rock clubs to the margins.

Keywords: club culture, Kyiv, subcultures.

Матеріал надійшов 15.03.2016